

ПЯРЭСТЫ БУКЕТ

Уладзімір Дубоўка — адзін з пачынальнай беларускай савецкай літаратуры. І адзін з прадаўжальнікаў невынішчальнай народнай традыцыі — займацца творчасцю словам, тварыць свет словамі. Міхась Стральцоў пісаў: “Дубоўка прыйшоў у маладую беларускую паэзію як бы “з боку”, маючы за плячыма не толькі вопыт удзелу ў грамадзянскай вайне..., але і грунтоўныя пазнанні ў тэорыі і прыктыцы літаратурнага майстэрства, набытыя ў літаратурна-мастацкім інстытуце пад кіраўніцтвам Брусава”. Як характэрную рысу творчасці Стральцоў адзначаў у Дубоўкі смелае асэнсаванне рэчаіснасці, а таксама маладое, задзірыстае жаданне “штурмаваць будучыні аванпосты” (ён нават назваў так сваю паэму!) і “праменнем пярэстым крышталіць”... Пазнейшыя іпастасі паэта, у тым ліку добрага, сівабародага дзіцячага казачніка (“чарадзея”) і перакладчыка, таксама могуць быць прадметам літаратурнага гонару беларусаў.

Мне падабаецца творчасць Дубоўкі 20-х гадоў — ягонныя маленькія паэтычныя зборнікі “Строма”, “Трысцё”, “Credo”, “Наля”, проста і лаканічна аформленыя ў духу сваёй мадэрнісцкай, індустрыяльна-разбуральнай і “бурапеннай” эпохі. Я трымаю іх у руках: гербарныя матылькі, пашкоджаныя бібліятэчнай інвентарызацыяй і бясконцай перашыфроўкай... Лепшыя ці найбольш ілюстрацыйныя, прыдатныя для літаратуразнаўчай работы вершы ўвайшлі ў пазнейшыя, больш “важкія” кнігі паэта 50 – 70-х гадоў. З інакшым ужо правапісам, зыначнымі радкамі і, наогул, з іншымі правіламі “літаратурна-жыццёвай граматыкі” (для пісьменніка яны часцяком супадаюць з правіламі фізічнага існавання — так ужо склалася ў свеце, і, о, якая гэта даўня, даўняя гісторыя!..).

У шэрым, ганебна шэрым для такога “рознакаляровага”,

па-народнаму “пярэстага” паэта, як У. Дубоўка, афармлены; у гэтым акадэмічна прыгладжаным і быццам надушаным “Чырвонай Масквой” двухтомніку яго выбраных твораў, што выйшаў у 60-я гады, чытачы прачыталі адразу два варыянты аднаго і таго ж верша. Так, некалі ў 20-я гады, у зборніку “Credo” Дубоўка надрукаваў такія паэтычныя радкі:

*О, Беларусь, мая шыпшына,
зялёны ліст, чырвоны цвет!
У ветры дзікім не загінеш,
чарнобылем не зарасцеш.*

*Пялёсткамі тваімі стану,
на дзіды сэрца накалю...*

(1925)

Пазней праз гэтыя радкі, пакінутыя там, у чорнай, тлустай глебе даваенных рэпрэсій, прараслі зусім новыя — бадзёрыя і гладкія, як сляпыя зялёныя парасткі вясной, упэўненыя, што жыццё пачалося менавіта з іх:

*О, Беларусь, лясная ружа,
зялёны ліст, чырвоны цвет!
Да камунізма крокам мужным
ты пракладаеш вечны след.*

*Пялёсткамі тваімі станем,
каб вечна красавала ты...*

(1958)

Па-сапраўднаму гэты незвычайны верш-палімпсест прачытаўся толькі ў 1986-м годзе, калі ў Еўропе (глянеш на карту — сціскаецца сэрца: пярэсты букет дзяржаў!..) здарылася Чарнобыльская катастрофа, якая выпаліла сваім нябачным агнём — радыяцыяй — найперш значную частку тэрыторыі Беларусі і закранула пытанне аб яе будучыні ўвогуле. Тады многія, многія людзі, і не толькі пісьменнікі, згадвалі ў сваіх публікацыях і зваротах, а таксама ў прыватных размовах

той, першапачатковы тэкст Дубоўкавага верша: “...чарнобылем не зарасцеш!” і сапраўды, Уладзімір Дубоўка — гэта Жылка Усходу, як вызначыў яго калісьці Светазар Я. у 20-я гады, назваўшы так свой артыкул у “Беларускім слове”.

Дарэчы, гэта знакамітая страфа Дубоўкі згадваецца і ў нашы 90-я гады. Праўда, часцей ужо ў сувязі з іншым — драматычна пераменлівымі колерамі нашай дзяржаўнай сімволікі ў ХХ стагоддзі: то чырвоны, то чырвоны з зялёным, то спрадвечны белы з чырвоным, то зноў зялёны і чырвань... Анатолий Вялюгін у артыкуле “Гуслі на шыпшыне” (1975 г.), згадваючы Дубоўкавы вобраз шыпшыны (“зялёны ліст, чырвоны цвет”), пісаў: “...Сёння для нас, для моладзі рэспублікі — гэта колер нашага сцяга і жыцця, калёры нашага цячасця і славы”. Але сучасная моладзь, якая напачатку 90-х гадоў зведала ўжо смак іншага жыцця пад бел-чырвона-белым сцягам, ужо не ўяўляе ці не хоча ўяўляць сваю краіну дзікай лясной ружай, шыпшынай, бо гэты вобраз асацыіруецца ў яе з правінцыйнасцю, другаснасцю, сентыментальнасцю — наогул, з запаволеным рухам па дарозе да здабыткаў цывілізацыі. Гэтыя “пярэстыя букеты”, складзеныя насуперак сусветным правілам геральдычнай навукі (або мастацтва), — не для іх.

Магчыма, што ўсё-ткі меў рацыю Л. Дранько-Майсюк, калі пісаў: “Як і кожнаму значнаму паэту, Дубоўку таксама быў дадзены талент прадчування, лірычнага прароцтва”. Бо яно, прадчуванне, заўсёды “збыкае”, у паўнаце сваёй заўсёды вагаецца паміж “так” і “не”...

Між іншым, сама творчасць паэта Леаніда Дранько-Майсюка ў нечым важным істотна блізкая творчасці У. Дубоўкі. Іх збліжае “кветкавая тэма”, якая быццам аплятае лірычныя пачуцці, інтымныя адчуванні герояў. Асабліва ўлюбёная кветка ў абаіх паэтаў — ружа. Дубоў-

ка смела параўноўвае з ёй самыя важныя “экзістэнцы”: “Жыццё маё — ці васілёк, ці ружа”; “Мае песні — як пялёсткі ружы”; “О, Беларусь, мая шпышына”... Яго лірычны герой, нібы зачараваны, любіць глядзець на тое, як абсыпаюцца кветкавыя пялёсткі; ён бачыць у гэтым сімвал, поўны жыццёвай ісціны:

*І яны [нашы вёсны. — Л. С.]
злітаюць так жа,
як пялёсткі з кветкі быццам.
А калі апошні ляжа,
дык і нам пара лажыцца.*

Цікава, што як сам чарадзеі з блакітнымі вачыма, так і яго вучань-вандроўнік упэўненыя, што ў гэтай “квяцістасці” схаваная спрадвечная існасць. Хіба не ў таемныя сховы “пунсовых кветак” і “пурпуровых ягад” “людзі радасць сваю аддалі”, разважаюць лірычныя героі пазытных кніг У. Дубоўкі і Л. Дранько-Майсюка.

Дарэчы, у абаіх — схільнасць называць свае лірычныя кнігі па-мужчынску скупа і лаканічна (сімвалічна, часта адным словам: “Строма”, “Трысцё”, “Наля”, “Вандроўнік”, “Тут” (прыкмета сучаснай еўрапейскасці: калісьці Д. Дэфо патрэбна было паўсотні слоў, каб даць назоў сваёй кнізе пра аднаго неабыякавага да жыцця вандроўніка, а цяпер для гэтага дастаткова аднаго-двух слоў, напрыклад, “Акропаль”, “Стомленасць Парыжам”). У пазнейшых назвах сваіх кніг, у асноўным для дзяцей, Дубоўка становіцца больш шчодрым на словы: “Кветкі — сонцавы дзеткі” і іншыя яшчэ даўжэйшыя загаловкі.

Наогул, пра назвы. Як прыгожа і вызначальна, з якой любоўю названня многія артыкулы і ўспаміны пра яго! “Поступ жыццялюбца” (М. Стральцоў), “Чалавек вялікай душы” (В. Дайліда), “Чарадзеінік з блакітнымі вачыма” (М. Ароўка), “Майстар-чараўнік” і “Чарадзеі паздзей” (М. Федзюковіч)... Янка Брыль у літаратурным партрэце “Асцярожнасць” (“Не падыходзіла яму асцярожнасць”) вызначае яго знеш-

насць: “асілак і прыгажун”. Сапраўды, нейкая моцная жыццёвая сіла жывіла гэтага непераможнага антэя беларускай паэзіі. Напэўна, гэта была незвычайна вялікая любоў да зямлі, што яго нарадзіла, — да яе зменлівай, багатай прыроды, шматпакутнага народа, цудоўнай роднае мовы... Нават адарваны ад яе ў гады нялюдскіх сталінскіх рэпрэсій, Дубоўка, вярнуўшыся, застаўся ў пэўным сэнсе непераможаным — ні целам, ні духам; калі не лічыць тое, што прынята не лічыць. Толькі вельмі хочацца, каб менш было ў паэтаў (усіх часоў і краін!) такіх радкоў, як гэтыя, што напісаў Дубоўка:

*І з кельняй браў размах такі,
каб не было і з ёй заганы, —*

дзе “кельня” азначае ганебную, прымусовую і малакваліфікаваную фізічную працу. Не для майстроў яна з яснымі вачыма, якія твораць свет словамі...

І яшчэ адна кветка ў мой “пярэсты букет” знакамітаму Майстру. Калісьці, у 1926-м годзе, паэт сказаў:

*Раз келіх наліты, —
жыццё — не віно, —
пакуль не дапіты,
не ўбачыш ты дно.*

І ён смела паднёс келіх да вуснаў, і піў, піў да дна... (“Шумі, прасцяг, — у нецвярозым шуме/ я нецвярозым так жа стаў даўно./ І кроў мая ў адно з табой пульсуе./ і вусны п’юць спрадвечнасці віно...”)

Цікава, што ў Максіма Багдановіча ёсць адзін невялікі малаццэуемы верш, з назвай якога супадае назва адной пазычнай кніжкі У. Дубоўкі, — “Credo” (і таксама старажытнай лацінай!):

*Ёсць адна толькі мудрасць жыцця
і яе я шаную;
Вось што кажа яна:
Калі хочаш праўдзіва ты жыць,
дык пей чару любові,
Але толькі да дна.*

У. Дубоўка сваю “чару” выпіў

сумленна, да дна. Штэ ён убачыў там, “на дне”, якую ісціну, мы, на жаль, ужо ніколі не даведаемся...

На заканчэнне хочацца яшчэ раз падкрэсліць народнасць творчасці Дубоўкі. Бывае, што яго вершы ці асобныя строфы нагадваюць маляваныя дыванкі — прызнаныя ў нашы дні (асабліва пасля адкрыцця такіх імёнаў, як Алена Кіш) за творы народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Тыповая гама колераў, шчодрасць алейных мазкоў па суровым палатне часу, рытмічная кампазіцыя, кранальная ўвага да дробязяў, прыветная, чалавечая пачуццёвасць (а дзесьці і мілая недасканаласць). Напрыклад:

*Пурпуровасць
з ліловасцю
вечар саткаў,
размашыста
кінуў сусвету.
Яе разняслі
ў залатыя капытах
пад ветлымі хатамі
ветры.*

Вось такога Дубоўку я люблю...

P.S. Толькі дзве цытаты — як празрыстая, хрумсткая абгортка для “Пярэстага букета”. Адна — з тае эпохі 20-х гадоў: “Аўтарытэтныя людзі сцвярджаюць, што прыблізна праз пяцьдзсят гадоў лірыку выжыве плакат. Дубоўка будзе тагды пісаць плакаты” (Ю. Барозка, “Узвышша”, 1928 г.). І — сучасны літаратурны момант: “У сённяшнім свеце людзі спяшаюцца жыць: увесь час кудысьці едуць або абнаўляюць сістэму рэчаў свайго жытла. Людзі жывуць на хаду, і таму маляваная інфармацыя мае больш шанцаў быць прачытанай, чым укладзеная ў літары. <...> Дарэчы, мы і сёння дорым адзін аднаму, напрыклад, кветкі з тым або іншым падтэкстам” (Ю. Барысевіч, “ЗНО”, 1995 г.).

Людка СІЛЬНОВА